

okusen je Jekovčev sklepni govor in čisto brezpotreben pisateljjev pripis.

Kristus. (Dr. Ivo Česnik.) O tem sem rekel, da je vsaj umetniški poizkus, dasi je problem mnogo težji, nego si ga je pisatelj zamislil. Črtica je nepopolna, čeravno pritrjujem pisatelju v njegovem miselnem razvoju. Dosti bolje bi morda bilo, če bi Angelo Krista sploh ne bil naslikal. Pri dialogih Česnik nima sreče; vse presladko se pogovarjajo njegovi ljudje.

Goljuf. (Pavel Perko.) Nekaj zelo prisiljenega. Človek z živci Rogljanovega Janeza ne umre tako hitro, četudi ne more do par peči tuje zemlje. Kje tiči goljufija, nisem mogel izluščiti, pač pa sem videl, da Janez nima pojma o služnostih. Sicer pa bo na čitatelje njegova smrt morda hladilno vplivala, čeprav je iz trte izvita.

Pravdarska strast — gotova propast. (Po resničnih virih spisal dr. M. D.) Pisatelj je spisal komentar k aktu 2318. Tehnično je stvar pogrešena že raditega, ker začenja s smrtjo junakovo. Snov: sin, ki misli, da je prikrajan pri dediščini, se hoče maščevati nad očetom z umorom in še v ječi samo misli, kako bi prišel do svoje pravice — ta snov je vredna večje obdelave in ne bi je bilo treba pisati po »resničnih virih«. Zgodba je poučna kakor so poučne basni z naukom na koncu; to njeno lastnost razodeva tudi podčrtavanje stavkov, dasi ni to prav nič potrebno.

Kobilice. (Zgodovinska slika iz leta 1672. Spisal Ksaver Meško.) Jud Rosenzweig, oderuh in stiskač v Ptuj, terja svoj dolg pri ubogi vdovi kljub vsem prošnjam svoje hčerke Rahele, naj ostane doma. Na povratku ga zadene kazen božja. Zaduši ga oblak kobilic. — Čudno, da Meško objavlja take stvari.

Gozdarjevi spomini. (Josip Kostanjevec.) — To je najslabše izpeljano delo v Večernicah. Tehnično je snov razsekana, par velikih neverjetnosti je v njej in na neroden način je naslikan lažinapredek civilizacije v vasi, ki je bila do gradnje nove ceste zaprta pred svetom. Tujci, ki pridejo, so podjetni, sebični lopovi, zagrižejo se med poštene stare korenine. Posebno podjetni Birk se priženi na močno posestvo ter otvori krčmo. Tako začne vse hudo za vas

Črno. Župnik, učitelj, abiturient Poljanec in gozdar Jelenko gledajo vse to s krvavečim srcem, a manjka jim praktičnega vpogleda v novi čas, ki ga skušajo v svoji naivni idealnosti dopolniti samo z bralnim društvom, pevskim zborom in z opomini. Iniciative k protidejanju pa ni, dokler ne občuti vsa vas sadov svoje lahkomišelnosti in lenobe. Odpor pride prepozno, vse gre v Ameriko in se umakne tujcu.

Ideja vsebuje nepopisno tragiko, škoda, da je prirejena tako očitvidno »in usum«; kdor pa motri dobrega, poštenega župnika in učitelja, se vprašuje, zakaj nista tadva gospoda šla davno, davno v zasluženi pokoj. Druga moža bi postavila drugo protiutež novemu, materialističnemu življenjskemu nazoru tujcev. Povest bo rodila samo večje nezaupanje proti vsakemu tujcu; v koliko je to vzgojevalno, ne morem umeti.

Taka je proza v Večernicah. Trem povestim se otipa oddaleč njih didaktični namen, trije spisi imajo sanje — predslutnje, ki se izpolnijo, dva spisa sta v nerodni obliki spominov, dva se razvzolata potom nenadnih sil. Človek trpi neizrečne muke, ko bere te dolgozvestnosti.

Pesmi ima v knjigi Joža Lovrenčič. Kolikor mi je znano, so nekaj »popravljen« od tuje roke. Lepi so »Litavski motivi«. *Narte Velikonja.*

Božidar Širola: Mrzove sestre. Popijevke za jedno grlo uz klavir. Riječi dra. Gjura Arnolda. — 14 ljubkih pesmic, ki bodo hrvatskim pevcem brez dvoma veliko veselja napravljale, zlasti v ožjem domačem krogu. Iz vseh se bodisi v napevu, bodisi v spremljanju zrcali hrvatski narodni ton, narodni ritem. Zdi se, da se skladatelj hoté ni maral niti po melodiji, niti po ritmu, niti po harmoniji oddaljiti od tega, kar ima hrvatski ljudski duh dobrega v sebi. Rekel bi: skoro ljubosumno se drži narodne tradicije. Po našem mnenju preveč. Gotovo bi ne škodilo skladbam, ki so živahne, zlasti po melodiji lahnotekoče, ne škodilo bi jim, če bi bil skladatelj zlasti po harmonični plati pomočil čopič v bujnejšo moderno paleto in se ne izognil prav vsaki moderni pridobitvi. Zakaj sicer se mu pozna vsestransko solidna glasbena izobrazba.

Dr. F. Kimovec.

TO IN ONO.

J. F. Millet.

(K našim umetniškim prilogam.)

Tudi pri nas ni Millet več neznan. Nekatera njegova dela — zlasti »Ave Maria« in »Pastirica« — so razširjena v nešteti reprodukcijah, slikah in razglednicah; videti jih je po sobah in v izložbah trgovin. Mislim, da ni nobenega francoskega slikarja, ki bi se bil pri nas tako udomačil kakor ravno Millet, in da smo zato našim bralcem ustregli, če smo z nekaterimi slikami skušali karakterizirati njegovo delo. Glavni vzrok, da se je Millet tako prikupil, bo pač idejna in čustvena vsebina njegovih slik; ista vsebina, zaradi katere ga je javnost ob nastopu njegove umetniške poti zavračala, ga nam dela danes simpatičnega, kajti njegove misli, ob svojem času navidez revolucionarne, so medtem postale javna last, in kdor jih oznanja, je glasnik teženj družbe. Danes se nam njegove slike ne le

ne zde več spotakljive, marveč so nam celo kakor ljubi, davni znanci.

Ni nam bilo mogoče priobčiti niti vseh najvažnejših Milletovih slik; morali smo izbirati in smo izbrali štiri take, ki so morda najbolj značilne: že omenjeno, splošno znano »Pastirico« (priloga I.), slika poljskega truda »Mož z motiko« (priloga II.), »Kravo ob vodi« (priloga III.), ki je zaradi večje izrazitosti prenesena v tehniko lesoreza, ter pokrajino »Cerkev v Gréville« (priloga IV.).

Glavne miselne tokove Milletovega časa je že dobro označil A. Res v uvodu k svoji studiji o Meunierju v 11. številki letošnjega »Dom in Sveta«. O umetnikovem življenju in delu pa povzemamo iz Avenariusove studije v Kunstwartovi zbirki njegovih slik:

»Katerega duha otrok je bil Millet, razvidi že, kdor oddaleč zasleduje njegovo življenje. V najsevernejšem kotu Normandije, ki štrli od Cherbourg proti

angleškemu otoku Alderney, leži v župniji Gréville (glej prilogo IV.) vasica Gruchy, kjer je bil 4. oktobra 1814. rojen Jean François Millet. Če tam butajo valovi ob granitne skale, tedaj gorjé ladji, s katero se igrajo — kdor tam vzraste, ta pozna iz strašnih spominov smrtni boj mornarjev. Če se pa dvignejo morski vetrovi nad pečine, tedaj pojo preko široke, tihe zemlje travnikov, njiv, goljav in močvirij, ki je posejana s starodavnimi, v sadovnjake odetimi vasicami. Tam so bili Milletovi dedje pobožni in pridni kmetje. »Od vetra prevevan, v etru okópan« je stal pred hišo njegovega očeta stari brest, pod katerim se je deček igral; toda igra je postala kmalu delo, delo v življenju, posvečenem od stroge vernosti in poduhovljenem od skrivnostnih pravljic. Prišlo je samo po sebi, da je tudi Jean François postal kmet.

Dasi mu je že od mladih let šepetala v srcu tiha sanja: Bodi slikar! In ker je tudi v kmetskem hlapcu, ki vendar ni videl nič umetnosti krog sebe in ni nič slišal o njej, naprej tiho delovala, je šel oče s sinom v Cherbourg in je tam nekoga vprašal, ali bi njegov sin mogel živeti od čopiča. Mož ni verjel, da je mladi mož sam izvršil risbe, ki jih je prinesel seboj. Sin se je malo časa učil v Cherbourgu, potem pa ga je dolžnost zopet poklicala domov k družini in k plugu. Oče je umrl, slikar je zopet postal kmet. Slikal je, bral, se učil in dobil majhno podporo za pot v Pariz. Leta 1837. je stopil v glavno mesto, srce polno domotožja, kmet še po duhu in telesu, sovražen velikomestnemu vrvenju. Tudi umetniki so mu ostali tuji. Kaj je njega brígal prepír zaradi Ingesa in Delacroix? Njegov učitelj Delaroché mu je bil naklonjen, ker je čutil njegovo pránaravno moč, potem je zopet dvomil o njem, ker »divjak«, kakor so ga imenovali, ni hotel nič tega sprejeti, kar mu je mojster mogel dati — v domišljijo »kmeta« so že metale podobe nove umetnosti svoje velike sence. Umetniški atelier ga je prav tako malo zadovoljil kakor cesta in salon — njegova ljubezen je ostala pri njivah ob morju. Toda likal si je duha, bral, zlasti stare, in je spoznaval v Louvreu mojstre, katerih govorica mu je bila ljuba. Primitive, Mantegna, zlasti pa Michelangela. Čudno: hrepenenje po ljudeh ga je zopet peljalo v rodno vas, tako samotén je bil v Parizu.

Ko je bil zopet doma, se je dobro počutil v kmetiškem jopiču in cokljah. Toda »poznavalci« v Cherbourgu so bili razočarani, njegove slike so se slabo prodajale. Slikati je moral napise rokodelcem: »Mlekarico za neko mlekarno, konja za živinozdravnika, mornarja za tkalca jader, bojne prizore za potujoč cirkus.« Tako je moral zopet v Pariz in šestindvajsetletnega moža je spremljala mlada žena. »Salon« je leta 1842. zavrnil njegove slike in začela so se najtežja leta. S pasteli v okusu časa, kakor so jih delali Watteau, Boucher in Fragonard, si je služil vsakdanji kruh, potem je jel delati druge slikarije za vsakdanji kruh. Medtem so možje, ki so nekaj razumeli, postali pozorni. Diaz je poizvedel za njegovo stanovanje. »Res, tukaj sta stanovala; ona je umrla, on pa se je preselil — kdo ve, kam,« so mu odgovorili v hiši.

Zopet je bival poldrugo leto na severu, pa vendar: njegov sloves se je že širil. Ko se je nekaj časa mudil v Havreu, so ga tam že cenili. Leta 1845. se je vrnil s svojo drugo ženo v Pariz, kjer so ga Diaz, Tourneux in drugi sorodni duhovi krepko podpirali. Ugajale so

zlasti njegove nimfe in favni, veljal je za izbornega slikarja inkarnata. Kajti ta Millet, ki ga mi poznamo, še ni bil stopil v javnost. Za to, kar je temu Milletu ležalo na srcu, ni mogel dobiti modelov v Parizu, zakaj ljudje v predmestjih niso bili pravi kmetje.

Sovrašstvo zoper laž v umetnosti je prav vsled koncesij, katere ji je moral delati, naraščalo v njem vedno krepkeje. In še vedno so bili njegovi dohodki tako borni, da je moral včasih slike, o katerih je govoril »ves Pariz«, postrgati, da mu ni bilo treba kupovati platna za nove. Slednjič, leta 1848., je nastal njegov »Sejalec«. Krivo so ga razumeli kot programatično politično sliko, v resnici pa je bil prva programatična slika zrele Milletove umetnosti. Sedaj so ga začeli ceniti. Prvo državno naročilo je prišlo! Kljub temu je postajal Milletu Pariz vedno neznosnejši. Slišal je o majhnem kraju, lepem in poceni, ob gozdu pri Fontainebleau. Leta 1849. se je preselil v Barbizon, kjer so že Corot, Rousseau in drugi osnovali umetniško kolonijo, vsled katere je vasica svetovno zaslovela. In tukaj, na širnih poljih, ki se raztezajo od roba gozda do horizonta, je našel Jean François Millet dom sebi in svoji umetnosti.

Tam je ostal do svoje smrti, do 20. januarja 1875. Spočetka je bila beda še reden gost in le prijatelji so jo preganjali iz njegove hiše; sčasoma pa so začeli povpraševati po njegovih slikah, jih bolje in dobro plačevati, slednjič je prišla tudi slava. Millet se ni nič izpremenil, še vedno se je ukvarjal z največjimi pesniki in misleci, občeval v družnem prijateljstvu z najboljšimi možmi, zlasti z Rousseaujem, in živel s svojo ženo in svojimi devetimi otroki preprosto kakor kmetiški oča, ko je mladi naraščaj že gledal k njemu kot k velikemu mojstru moderne slikarstva, ko ga je obsipala čast za častjo. Po njegovi smrti so žalovali ljubitelji umetnosti vseh dežel. Na svetovni razstavi leta 1889. je bila njegova umetnost največje od vsega, kar je bilo tam videti. Cene njegovih slik so medtem tako narastle, da so jih mogli kupovati samo dolarski kralji ameriški — k dražbi slike »Ave Maria« so se peljali tekmeči na posebnih vlakih, in ko je bilo delo slednjič pridobljeno za Francijo, je narod praznoval ta dan...

Kaj je hotel Millet izraziti s svojimi slikami? Zlasti strastno ljubezen za naravo. On ni bil eden tistih slikarjev in poznavalcev, kateri uživajo čutni svet zgolj v »modeliranju« in »risbi«, v »tonih« in »valeurjih«. »Dokler nisem spoznal Milleta,« piše neki Amerikanec, »sem trpel, ker sem našel pri slikarjih tako malo resnične ljubezni do narave; samo to so cenili, kar jih je mikalo k slikanju. V Milletu pa sem našel moža, kateri je solnce, mesec in zvezde in vse, kar solnce obsvetljuje, ljubil.« On ni bil »žival s poostrenim očesom«, kateri samo prikazen nekaj velja, njega so privlačile stvari na sebi: bilka kot bilka, žival kot žival, zemlja kot zemlja, nebo kot nebo. Z vročo ljubeznijo se je potopil v naravo. »Kaj je lepšega od zemlje, ničesar ni na njej, kar umre!« »Klic zemlje« sliši povsod in vedno se vrača k temu lepemu, ljubemu mu izrazu. Lepoto »grude«, matere, je on odkril za slikarstvo, njegova slika tega imena je kakor himna na njivo. Njegova slika o »Pomladi« kakor slavošpev na preustvaritev sveta v oploditvi z dežjem in solncem. In ali ne spominja na najgloblje

pesnike, ko govori ta slikar o naravi: »O, ko bi drugim mogel dati, da občutijo nje grozo in lepoto, kakor jo občutim jaz; o, ko bi jim mogel dati, da slišijo petje in mrmranje in molk zraka! Ali ne zaznamo v tem neskončnosti same? Ali se ne zgrozimo, ko pomislimo na te svetove svetlobe, ki vstajajo in tonejo, stoletje za stoletjem, neizpremenljivi v svojem redu?« Slikal je tudi slike na noč, ki se zde, kakor bi pele s sencami in lučjo. Nikdar ga pa ne zapelje njegova ljubezen, da bi predstavil individuuum zaradi njega samega. Vse se bratski razvršča kot del v celoto. Nič ni le slučajno na svojem mestu, vsak kos je tam, kamor spada po svojem bistvu. Vsaka celota pa kaže zopet dalj, preko sebe na idejo, kakor kaže Milletova pokrajina v one čudovite daljave, ki se zdijo, da jih ne dosega oko, temuč ljubeče čuvstvo.

V središču misli - matice (pensée mère) pa stoji povsod človek. Millet, ljubitelj narave, je komaj kdaj naslikal kos zemlje, ki bi ne nosil sledov dela, je komaj kdaj naslikal kos pustinja. Vsa njegova umetnost se peča s poljskim delom, to pa mu je velika vez med zemljo in človekom — narava v posebnem zmislu besede. Do Milleta je bil kmet v umetnosti tepec, kateremu so se smejali, ali pastir s piščaljo in okrašenim klobukom, kakor so ga predstavljali na odru za časa rokokó, ali krotki poštenjak, kakor so ga igrali v času romantike. Millet je stiliziral njegovo trdo delo v mrazu in vročini do dostojanstva in veličine, s pomočjo dela samega. Nikdar ne slika tega določenega kmeta ali one kmetice, temuč sejalca sploh, pastirico sploh — vedno tip, ki nadomešča vrsto človeka, ali bolj: vrsto dela.

Kdor je vzrastel ob morju ali v široki ravnini, vé, kako v globokem horizontu okrepljena silhueta posameznosti poudari, kako napravi iz konjiča konja in iz mejnika spomenik. Millet porablja to kot sredstvo za monumentalno stiliziranje, ki je tem bolj učinkovito, čim temneje se odbijajo sence od svetlobe. Tudi sicer poenostavlja do najpotrebnejšega, do nevarnosti celo, da deluje obleka in ostale postranske reči bolj kot lise nego kot tvar. Kar pa vedno ohranijo njegove slike, ni zabavnost, prikupnost, ki se jim morda slučajno pridruži, temuč tipičnost, če je prikupna ali ne. Če postanejo roke in noge pri trdem delu grobe in okorne, če postane obraz grd, tedaj tega ne zakrivaj (kajti »ni je lepote razen v resnici«), nasprotno: poudari to lastnost tako, da ne govori samó o sebi, temuč zlasti o silah, ki so jo rodile; da pripoveduje, zakaj je morala nastati; da torej s to izrazitostjo vpliva krepko in slednjič veličastno.« J. C.

Belokranjske narodne pesmi.

V Adlešičih zapisal J. Š.

Lucipeter, varaždinski ban.

Izrasla je vinska rozgva,
Lepa zelena.
Na nji raste holba vinca,
Lepa crlena.
Njega pije Lucipeter,
Varaždinski ban.
Njega kara kralj Matija,
Zemljam poglavar:
»Kaj si storil, Lucipeter,

Varaždinski ban,
Da si zapil isto zlato,
Se za jeden dan?«
»Da ti ljubiš brdarico,
Ki jo ljubim ja,
Ti bi zapil tristo zlatov
Se za jeden dan.
Ti bi zapil konjca vranca,
Zlati buzdovan.«

(Povedal Mate Kozan iz Tribuč.)

Bogata divojka.

Doletela jata golobova
Preko polja na Jankove dvore.
Tel jim Janko perje porezati.
Porezal je svojo desnu ruku.
Pitala ga njeg'va stara majka:
»Sinko Janko, da l' te jako boli?«
»Mila majko, ne boli me jako,
Neg' me boli srce za divojko.«
»Sinko Janko, za kojoj divojko?«
»Mila majko, za unu divojko,
Koja nosi biser okol' vrata,
Biser okol' vrata, dukat do dukata.«

(Zapísala Magda Adlešič iz Burge št. 7.)

Ne da mu je vzeti.

Sporočala rožica divojka:
»Očeš, majko, Ivana ženiti?«
»Još ga neču tri leta ženiti,
Ne četrto do trde jeseni.«
Ive gleda na line gorenje.
»Vrn' se nazad, za Boğa, divojka!«
Mrtev Ive u gradovi leži.
Kad' je ona u gradove došla,
Ga je triput šetom obšetala,
Četrty put čeza njega pala.
Kada so ji na pokop nosili,
Junaka so deli od sunca izhoda,
I divojko od sunca zahoda.
Iz junaka raste trta muškateljna,
Iz divojke roža kopinova.
Još se trta okol' rože vije,
Kak se junak okol' divojčice.

(Povedala Kata Ivec iz Tribuč št. 55.)

Kolovska.

Divji jelen Boğa moli,
Da mu Bog da zlate roge,
Da bi črno goro podvalil.
Da bi vidil, kudaj konjci vinkajo,
Ki po devojko idejo.
Kad' so mene prósili,
Žute tunje sádili.
Kad' so po me hódili,
Žute tunje trgali.
Kad' so mene vódili,
Žute tunje hítali.
Kud' so tunje padale,
Tudaj zemlja pucala.

(Povedala Kata Ivec iz Tribuč št. 55.)